بۆچی شانۆی کوردی چەقی بەستووە؟.. حەیدەر عەبدولڕەحمان

هەتا ئەگەر هەندێ جیاوازی لەرووی رێژەی بەرهەمهێنان و ئاستی هونەری دا هەبێت لەناوچەیەکەوە بۆناوچەیەکی تر، بەڵام دیسان ئەم جیاوازییەش سەقامگیر نییە و بەگشتی ناتوانین خۆمان لەو هەقیقەتە بدزینەوە، کە بەڕێ ئێستای شانۆی کوردی بەگشتی لە ئاستێکی دۆنیا دانیە کە پشتی پێ ببەسترێت و خواستی بینەری شانۆیی بەدی بێنێت و ئەو بۆشاییە زەقەی شانۆ لەکوردستاندا پڕ کاتەوە کە پێویستە.
بەردەوام پرسیاری ئەوەش دەکرێت، ئاخۆ ئەو حاڵەتە سستەی بزاڤی شانۆ بۆ؟
یا فاکتەرەکانی ئەو چەقینە چین ؟
بۆیە ئەگەر بەدیدێکی بابەتیانە لەوهەلومەرجە نائاساییەی ناوچەکە بەگشتی و لەکوردستان بە تایبەتی بڕوانی، ئەوە بە ئاسانی دەگەیتە ئەو ئەنجامەی کە کۆمەڵێ زنجیرە هۆکاری لێک بەستراوە بەیەکترەوە هەن کاریگەرییان لەسەر تێکڕای ژیاندا بەجێ هێشتووە، لەوانەش شانۆ، وەک :
1.هەلومەرجی تەنگەتاوی باری ئابووری وەک دیاردەیەکی جیهانیی و نیشتیمانی و کاریگەرییە نەگەتیڤەکانی بەسەر ژیانی رۆژانەی خەڵک و لاواز بوونی بەهای ئابووری حکومەت بۆ یارمەتی دان و پشتگیریی کردنی کەرتی شانۆیی و ئەو تیپانەی پشت بە بودجەو دارایی حکومەت دەبەستن لە بەرهەمهێنانی کاری شانۆیی دا.
تەنانەت ئەو تیپانەش کە پشت بە کەرتی تایبەتیش دەبەستن، ئەوانیش کەوتونەتە ژێر باری ئەو قەیرانە ئابوورییە، بەهۆی پێ نەکردنەوەی سەرمایەو کەمی بینەری شانۆیی و پێ نەکردنەوەی بۆشایی بودجەی بەرهەم هێنان، بەسپۆنسەرو هاوکاری کردنی تاک و تەرای کەسانی دەسەز.
بۆیە لەزۆر حاڵەت و بۆ خۆ دوورە پەرێز راگرتن لەو تەنگەتاوییە، زۆر لەو تیپانە لەبری ئەنجامدانی فیستیڤاڵ و نمایش کردنی شانۆیی جاد، بەناچاری پەنا بۆ مۆنۆدراما دەبەن، بۆ ئەوەی ئەرکی دارایيان لەسەر سووک بێت.
بەڵام ئەو خۆ سنووردارکردنەش ئەگەر بەردەوام بێت، ئەوە کاریگەری نەرێنی زیاتر لەسەر ئایندەی ئاستی شانۆ بەگشتی دروست دەکات،

بە تایبەت لەسەر ون بوونی شانۆی جاد .

2. ئەو حالەتە ناوازەی پەتای کۆرۆناش کە ژیانی سەر زەوی روو بەرووی ئیفلیج کردن بردووە، لەو کاریگەرییە هەرە بەتینانەن، کە خەڵکی بەگشتی ناچاری ئەوە کردووە، لەزۆر لایەندا دەست لەکاری رۆژانەی خۆیان هەڵگرن و لەچاوەڕوانی تێپەڕ بوونیدا بژین، بە تایبەت لەشانۆو سینەمادا کە دوو هونەریی جەماوەرین و شیاوترین سەرچاوەیەکن بە بڕاو بوونەوەی ئەو پەتایە.
بەگومان ئەمە وای کرد هەموو کەناڵە شانۆییەکان هیچ پلان و بەرنامەیەکیان نەبێت بۆ شانۆ، تاک و تەرا نەبێت کە بەسەرکێشی و خۆپارێزییەکی توند، هەندێ بەرهەم پێشکەش بکەن .

3. ناجێگیری باری سیاسی و لاوازی سەقامگیریی کۆمەڵایەتی و دەروونی و هەڵایسانی پێداویستی ژیانی رۆژانەی خەڵک، وایان کرد کەمتر لەو هەلو مەرجە خنکاوەدا بیر لەشانۆ بکەنەوە، بەتایبەت بە کۆمەڵگایەکی وەک کوردستان کە تا ئێستا شانۆ نەبێتە کولتوورێک لەژیانیدا بە شێوەیەک نەتوانێت بە شانۆو سینەما هەل بکات .
4. شانۆ کارانی ئێمە بەگشتی شانۆییان وەک پیشە وەرنەگرتووە بە ئەوەی هەمیشە ئامادە باشیان هەبێت بۆ کاری شانۆیی و بەردەوام بوونی شانۆ، بەڵکو شانۆ بۆتە هونەرێکی ئارەزوو مەندانە و بەردەوام بوونی یان وەستانی،لای ئەوان وەک یەک بێت .

5. لاوازی پەرفۆرمانسی کولێژو پەیمانگانی کوردستان و نغرۆ بوون لەنێو کێشەو ئاریشا بەجێ ماوەکانیان بێ چارەسەر کردن.
ئەم کێشە کەڵەکە بووانە، تەوژمی شانۆی ئەکادیمیان دووچاری سڕ بوون کردو بژاقی نوێ ی شانۆی کوردییان پەک خست، بۆیە شانۆی کوردی لەو ساڵانەی دوایی دووچاری جۆرێک لە نەزۆکی بوو، کە وزەو توانست ی نوێ بێتە گۆڕەپانەکەو تەکانێکی نوێ بەشانۆی کوردی بدات و ئاستی هوشیاریی و مەعریفی شانۆیی پێ بەرز بکرێتەوە.

6. وەستانی گەڕینەوەی ئەزموونی شانۆیی لەنێو شارەکانی کوردستان و گۆشەگیر بوون و بەکەنارخستنی شانۆ لەو شارانەو نەگواستنەوەیان لەشارێک بۆ شارێکی تر، وای کرد ئەو جیاوازییە زەقە لەشوێنێ بۆ شوێنێکی تر دروست بکرێت و بینەرێکی زۆر لەشارەکانی کوردستان بێبەش بکرێن لەبینینی ئەو بەرهەمە شانۆییانە، ئەمەش لەئاکامدا جیاوازی لەئاستی هوشیاریی بینەری کورد دروست کرد.

7. خەمساردی دەسەڵات لە بەهەند وەرگرتنی زەرورەتی شانۆ و پشتگوێ

خستنی لەم هەلو مەرجەدا، بە تایبەت لەرووی بایەخ نەدان بەدروست کردنی هۆڵی شانۆیی، بەو ناوەی کە شانۆو سینەما سەرچاوەیەک نین بۆ داهات و بەگەڕ خستنی بازاڕ.

ئەم تێڕوانینە ماددیە بە شانۆ و سینەما و لەبەرچاو نەگرتنی حاڵەتە مەعنەوی و کولتووریی و شارستانییەکان، هەندەی دیکە شانۆیان روو بەرووی مردنێکی حەتمی کردۆتەوە، چونکە تا حکومەت هاندەر نەبێت بە گەشەپێدانی شانۆ لەرووی دابین کردنی هۆڵ و گەڕاندنەوەی شکۆمەندی شانۆو پشتگیریی کردنی وەزارەتی رۆشنبیریی بە دەست گرتنی تیپە شانۆییە حکومی و ناحکومییەکان و تەرخان کردنی بودجە بۆ بەرهەمهێنان، ئەوە شانۆ دەکەوێتە ژێر باری حاڵەتێکی وەستان، هەموو وەستانێکی بەردەوامیش مردنی بەدواوەیە.

8. سیس بوونی هوشیاریی شانۆیی و ون بوونی کولتووری شانۆیی لەنێو کۆمەڵگادا، فاکتەرێکی ترە لە فاکتەرەکانی مردنی شانۆ، چونکە چەند ئەوەندەی دەرگای هۆڵەکانی شانۆ بەداخراوی بمێننەوە، مەودای دوور کەوتنەوەی شانۆو بینەر فرەوانتر دەبێت و ئاستی هوشیاریی کەمتر.
ئەو وەستانە کاریگەری هەر تەنها لەسەر بینەر نابێت، بگرە لەسەر سیس بوونی توانستی دەرهێنەرو ئەکتەرو رەخنەگرو هەموو شانۆکارەکانی تریش، چونکە هەموو ئەزموونێکی نوێ لە بەردەوام بوونی کاردا دروست دەبێت و بەپێچەوانەکەی توانستی تەواوی شانۆکارەکان لە بار دەچێت .
9.هیچ شانۆیەک ناتوانێت بوونی خۆی بسەلمێنێ ئەگەر مەواکەبەی سەردەم و گۆڕانکارییەکانی نەکات، بەپێچەوانەوە هەموو هەولێک لەوەستاندا بەئیفلیجی لەدایک دەبێت.
لەدوای هەر وەستانێکیشدا تۆ پێویستییت بەکاتێکی زۆر دەبێت بۆ زیندوو بوونەوە، بەتایبەت لەرووی فیزیکی جەستەی ئەکتەرو لەرووی سایکۆلۆژییەوە.
هەندێ داهێنانی تری وەک رەخنەی شانۆیی وا بەستەیە بە بەردەوام بوونی شانۆو گەشە سەندنی بەرهەمەکانی، هەر کاتێک شانۆ وەستا رەخنەش نامێنێت، چونکە رەخنە لەرەحمی بەرهەمە شانۆییەکاندا لەدایک دەبێت .
زۆر جاران گلەیی لەسست بوونی رەخنەی شانۆیی و دروست بوونی بۆشایی رەخنە دەکرێت، بەڵام ئەو حاڵەتە بە بەرهەم و ژاکاوەی شانۆ وەک سەرچاوەی رەخنە لەبەرچاو ناگیرێت.
10.رۆڵی وەزارەتی رۆشنبیریی و لاوان و سەندیکای

هونەرمەندانی کوردستان بەگشتی کزە ل□ بەرگری کردن لەشانۆو پێداویستیەکانی شانۆ، رەنگە هەندێ جار ئەو هەوڵانە بۆ ئەنجامدانی فیستیڤاڵێکی ساڵانەی مۆنۆ دراما بچووک بکرێتەوە، بەڵام هەوڵەکان بۆ شانۆو دابین کردنی پێداویستیە بنەڕەتیەکانی شانۆو سووک کردنی کێشەو ئاریشاکانی چڕ ناکرێتەوە .

زۆرینەی ئەوانەی لەرووی کارگێریەوە لە دام و دەزگا حکومییەکاندا بەرپرسی شانۆن، یا سەندیکای هونەرمەندانی کوردستان ئەوەندە پەرۆشی شانۆ نین، بەجدی تەکانێک بەو حاڵەتە چەق بەستووەی شانۆ بدەن و بەرژەوەندی شانۆیان بەلاوە لەهەر بەرژەوەندییەکی تر بەگرنگتر بزانن.

ناچارین لەگەڵ ئەو هەموو کێشەو ئاریشانەی لە گەردنی شانۆی کوردی دا ئاڵاون، ئەو هەلومەرجەی شانۆی کوردی بەحاڵەتێکی چەق بەستوو ناوبەرین، لەبەر دوو هۆ:

1. ناتوانین وەک شانۆ خۆمان بەراوردێ لەگەڵ هیچ لەو و□لاتانەی خاوەنی شانۆن و هەرگیز هۆڵەکانی شانۆ بێ نمایش نابن و هەر شارێک بەدەیان هۆڵی شانۆیان تێدایە، بۆ هەمیشە جمەیان دێ لەبینەر ێک کە شانۆ وەک نان و ئاو لە ژیانیاندا بۆتە زەرورە، ئەگەرچی ئەوانیش ئێستا لەگەڵ دیاردەی کۆرۆنا کەوتونەتە قۆناغێکی نائاسایی .

9. ئەگەر ئەو خاڵانەی سەرەوە نەبونایە، کە وڵاتی ئێمەیان کردووە بەوڵاتی بێ شانۆو بێ سینەما، ئێستا ئێمەش لەو و□لاتانە دەبوین کە سەرمان بەناسنامەی هونەریی و نەتەوەیی خۆمان و بێ
دەچوینە رێزی ئەو کۆمەڵگا مەدەنیانەی کە شانۆو سینەمایان کردۆتە هێما بۆ پێشکەوتنی خۆیان.

ِ بوکی دەریا لە خوێندنەوەیەکی

ئەنتۆلۆجی. لێکۆڵینەوە: عەلی شێخ عومەر

ئەم نووسینە تەنیا هەوڵدانێکە، سەرەتایەکی ئاشنابوونە، داگەڕانێکی پراکتیکیە کە لەسەر بنەماکانی ڕەخنەی ئەنتۆلۆجی دامەزراوە، واتاکردنی دەرگایەکە، دۆزینەوەی پەیوەندییەکی تەکمەی ئازادە لە گرێدانی سێ کوچکەی "نووسەر، دەق و خوێنەر"، ئەم سێ بنەمایە تەواوکەری یەکترن، بە جۆرێک هاریکاری و هەماهەنگی یەکترن، کەس بەشی ئەویتر ناخوات، ئەم سێ کوچکەیە، هاوتەریب لەیەک ئاستدا ڕێدەکەن، بە یەک مەبەست کاردەکەن، یەک خزمەت ئامنجیانە، پەیامەکی گرنگیان هەیە، ئەویش نیشتەجێبوون و ناساندنی نووسەر و خوێنەرە لەنێو دەقدا، نەک تێپەربوونێکی سەرپێی بە نێویدا، ئەوە نێوەندگیری دەقە بوونی نووسەرو خوێنەرمان پێدەناسێنێت، هایدگەر دەڵێت " لەگەڵ هەموو تێکستێکدا بە جیهان لە بوون تێدەگەین و بە پێچەوانەشەوە دروستە"1، ناکرێ دەق وەک هەبوونێک یان پرۆژەیەکی نووسین، تەنیا کردەی بەرپرسیاری هەڵگرێ، بەڵکو ئەم بەرپرسیارییە بە نووسەر وخوێنەری ڕەسەنیش درێژدەبێتەوە، وەک هەبوونێک لە پەیوەندییەکی ئەنتۆلۆجی دا، بە ڕێگای کارلێیەکترکردنی نێوان هەبوونە جیاوازەکان، دەتوانن بوونی یەکتر بسەلمێنن، هەڵبەت کردەی دیالۆگکردن لە نێوان نوسەرو تێکست، دواندنی خوێنەر، پرسیار دروستکردن، یەکێکە لەو ئامرازە بنەڕەتیانەی گەیاندن، کە ڕۆحی هەبوون بە دەق دەگەڕێنێتەوە، بەم پێیەش دەق دەتوانێ بە گەوهەرێکی ئازادانە بوونی خۆی نمایشبکات، ڕەووف بێگەرد لە چیرۆکنووسی دا خاوەن ئەزموونە تەکمەیە، تا چ ئاستە لە چیرۆکی "بوکی دەریا"2 دا دەتوانێ لە نێو ماڵی دەقدا هاوسەنگی لە نێوان نووسەرو خوێنەر بهێنێتە ئاراوە، خودی خۆی وەک نووسەرێک، ئازادانە، بە زۆر لەخۆکردن، دەتوانێ ڕۆڵێکی ئەکتیڤی تێدا بگێڕێت، دەق بە کارلێکردنی خوێنەر بارگاوی بکات، ئاساواری نیشتەجێبوون خۆی لە یادگای ئەوی بەرامبەر یان خوێنەردا جێگیربکات، ڕەووف بێگەرد لەم چیرۆکەدا، لە نێوان حیکایەتخوان و کارەسات دا جیاوازییەک دەخاتە ڕوو، ئەوەی حیکایەتخوان دەیگێڕێتەوە لە ئەزموونەوە سەرچاوەی گرتووە، بە نەرمە وەک پەلەنان بە هەبوونی جیاواز، دەمێک خۆی حیکایەتێک دەکات، دەبێتە بەشێک لە کرانەوەی حیکایەتی ئەزموونی کەسێکی تر، ئەم کە گوێی بۆ شل دەکات، ئەستای نووسین بە ڕابردووی بەسەرچووەوە گرێدەدات، گفتوگۆی نێوانیان لە ئاست پرینسیپ دا،

هاوشان و هاوتان، دەنگی چیرۆکنووس لە گێڕانەوەدا باڵادەست نییە، بەڵکو بەشدارێکە لە نێو کرانەوەی بەسەرهاتەکانی ئەوانی تردا، بە لایەنێ، بۆیە هیچ دەربارەی کارەکتەرەکان ناڵێت، ئەوان لەسەر بنەمایەکی بوونگەرایی، خۆیان باس وخوازی خۆیان دەکەن، کارەکتەر بەرکەماڵە لە هەڵبژاردنی بابەت، تەکەڵبوون و دەرچوون لەنیو دەقی بەرهەمهاتوودا، ئارەزوومەندانەیە، بە ئارەزووی خۆی، بە ویست و پێداویستی تێزی بوونی خۆی بەیان دەکات، بە هیچ شێوازێک، چیرۆکنووس لە دروستکردن و بنیادنانی کارەکتەرەکاندا ڕۆڵ ناگێڕێت، سەرجەم دەربڕین و گوزارشتەکان، ئاخاوتن و دیالۆگ ئامێزە، یان ئاماژەیەکە، بۆنی کەش وهەوای دیالۆگی لێدێ، دەق لەم چیرۆکەدا، بە گوێرەی ئەو پەیوەندییە دامەزراوە کە پەیوەستە بە گرێدانی ڕایەڵەکانی بوونەوە، بە پێداویستی نەبێ بنووسە یان گێڕەرەوە وشە بەکارناهێنێ، محاڵە خوێنەر زیادەڕۆیی و خستنەپاڵی تێدا ببینێ، گشت واژەو ڕستەیەک، لە ناوکەی ئەو پەیوەندییە نایتە دەرە گەر خزمەت و پەیامەک بە خوێنەر ڕانەگەیەنێ، وشەو هەستی بینینی لەتەکدا دابەش نەکات، بەم جۆرە، هیچ بار قورسیەک ناخاتە سەر بابەتی بوون، خەسڵەتی هەڵبوون کۆمەڵەی پێوەر نین لەسەر یەک کەڵەک بن، بەڵکو بە شێوازێکی کرنەلۆجی لە شوێنکاتێکی دیاریکراودا بە دوای یەکدا دێن، گوزارشت لە فاکت و بارودۆخە دەکەن، دەسپێکی ئەم چیرۆکە لە شەوێکەوەیە، کاتێ چیرۆکەوان بە زمانی منی قسەکەرەوە، لە حاڵەتێکی دەروونی ناجێگیرەوە دیەوێت لە ڕێگای گوێگرتن لە گۆرانییەوە، یان بەسەرکردنەوەی کتێبەوە ئارامییەک بە خۆی بگەڕێتەوە، بە دەروونێکی خاڵیەوە، چیرۆکی بنووسێت، جێی شوێنێ لە دەق هەڵکەنێ، هیچی ئەوتۆی بۆ نایەت، تا لە پڕێکدا کچێکی فریشتە ئاسا دێتە ژوورەکەی، لە سەنگەی ئەوەی لە مرۆڤی ئاسایی ناچێت، بە خۆی و ناوکەیەوە، پێشوەختە دەتوانێ بچێتە نێو هزری چیرۆکەوانەوە، ناوی "بوکی دەریا"یی بەسەر زمانیا دێنە، هەروەها بە ڕێکەوت نەهاتووە، ئاگاداری چیرۆکەوانە، کە بەتەمای ئەوەیە چیرۆکی بنوسێت، بابەتی نییە، بۆیە بە ڕاشکاوانە لە کاتی خۆیدا دەڵێت، بەسەرهاتی خۆی بۆ دەگێڕێتەوە، لە ساتە وەختی گێڕانەوەدا لێکچواندنێک لەگەڵ "سەنیا"دا فەراهەمدەکات، "سەنیا" کچێکی سۆزانیە، کارەکتەری ڕۆمانی "تاوان و سزا"[3]ی دەستەیفیسکی یە، بە هەمان شەوە بەسەرهاتی سۆزانی بوونی خۆی دەگێڕێتەوە، تەنگژەو پاڵنەرەکان دەخاتە ڕوو، لە دواجاردا لە نێو پاکیزی دەروون و ناچاری قێزەونی پیشەکەی، بەرگەی ئەو دوو ڕووە هاودژە ناگرێت، لە نێو بیابانی نادیاری داکەوتەکان و مەرگی خەونەکانیدا، خەونەکانی هەڵدەبژێرێت، خۆی دەداتە دەم ڕووبارەکەوە، خۆی دەکوژێت، بە مردن

ڕۆح لە جەستە جیادەکاتەوە، خۆی لەو دووفاقییە ڕزگاردەکات، لەوێ کەسانێک لە هاوچەشنی خۆی دەبینێ، لە پەیوەندیەکدا هەمان چارەنووس کۆیاندەکاتەوە، بە دەنگییەوە دێن، لە گرێی هەستکردن بە تاوان پاکی دەکەنەوە، دوای ئەم گێڕانەوەیە، "بووکی دەریا" چیرۆکنووس سەرپشک دەکات، چۆن بە چ شێوازێک مامڵەی لەتەکدا بکات، لە چ گۆشەنیگایەکی هونەرییەوە تا ئەم شوێنەی ئێستا، چ بە خوێنەرەکانی بڵێت، پەڕەکانی بدڕێنێت، کۆتاییی بە چیرۆکەکە بێنێت، بەڵام لە کۆتاییدا وەک هێزێکی سیحری، بە جوڵەیەکی پەنجەکان، چیرۆکنووس کەوانێک دەکاتەوە، دەنووسێت "خۆزگە گەلێک لەو جۆرە سۆزانیانە خوشکم بوونایە، یان کچم "چیرۆک کەوانەکەی پێ دادەخات.

چیرۆک لە نێو چیرۆکدا "میتا چیرۆک"

1 – هەر لە یەکەم دێڕەوە چیرۆکنووس لە گرتەیەکدا سەرنجی خوێنەر ڕادەکێشێت، بە زمانی منی قسەکەرەوە، ئاماژە بە دیاردەی داپچڕانێک، یان داب□□انی خود لە بابەت، فۆرم لە ناوەڕۆک دا دەکات، هەست بە زیزبوون و نیگەرانییەکی ئۆنتۆلۆجی دەکات، بە نائامادە بوونی نووسین، جێگیرکردنی خەمێکی دیاریکراو لە نێو دەق دا، بنووس لە بوونی خەمێکی نادیارەوە هەست بە لەق بوونی ماناکانی بوونی خۆی دەکات، ئەمەش لە نەخوێندنەوەی خودی بنووسەوە سەرچاوەی گرتووە، نەبوون و نووسینەوەی دەق، خۆی لەخۆیدا خەمێکە، دۆزینەوەی خەمەکانی خودی نووسەر لە بووندا، وەک هەبوونی ناوەڕۆکە لە بنیادی دەقدا، خەم وەک خۆشی ڕاگوزەر نییە، زەمینەو بنکەی نیشتەجێبوونە، دیسپلین کردنی خەم و ئازار جۆرێکە لە دەستەبەرکردنی ڕەزامەندیی و بەها، شانوشەوکەتی هەستکردنە بە بوون، ئەمی چیرۆکنووس لە ئێستادا خەمی هەیە، ئاراستەی نییە، قیبلونۆمای دەقی پێ نییە، ناتوانێ ڕۆح بگێڕێتەوە بۆ دەق، خۆی نمایش بکات، نیشتەج□ ب□□ت، دەقێکی چیرۆک بنووسێ، لە پەیوەندییەکدا هەوڵدودات لەتەک ئامرازەکانی چیرۆکدا بەرکەوتنێ بکات، پەنا بۆ هەندێ فاکتەری خۆ دۆزینەوە دەبات، وەک گوێگرتن لە هەندێ گۆرانی، یان پێداچوونەوەو بەسەر کردنەوەی هەندێ کتێب، لە دەرەوەی خۆی بارگاوی بوونی خود ببینێ، بێ سوودە، خەیاڵێک نایباتەوە، تا کارەکتەرێک خۆی تێدا بنوێنێ و لە شوێنێکدا ڕایەڵەکانی ڕووداوێک بچنێت، جگە لە بێدەنگی خۆی گوێی لە دەنگێکی تر نییە، دیالۆگێک نییە خەونی فرەدەنگی تێا بەدی بێنێ، هیچی بۆنایە، لە بۆشایی نووسین و نەبوونی بابەت دا گیریخواردوە، ڕاستەوخۆ دەرگاکانی بەشداربوون، لە خودی جیاکراوە یان ونبوو بە

ڕووی ئەم دا داخراوە، لە دوای دەاندنی چەند لاپەڕەیەک، هەوڵی نێزێکدا، ڕەووف بێگەرد ڕادەستی بە ئومەدییەک دەبێت، کەوا نەک دەکاتەوە، دەنووسەت (چیرۆکی چیرۆکنووسێک کە دەرەکانی لە یاخیبووە)چیرۆک لە پاش ڕەشکردنەوەی دوو سێ لاپەڕە، ئەمیش ئەدەڕێنێ، تا ئێرە هەلی بەشداربوون لە نێو دەقی بەرهەم نەهاتوودا لە ڕووی ئەمەی خوێنەردا بۆ داخراوی و بەشایی ماوەتەوە، لەرێوە چیرۆکنووس وەک بوونێکی نیشتەجێی نێو دەق، درک بە بەرپرسیارێتی، یاخیبوونی دەڕەکانی دەق تێراندنی خوێنەر لە ئەستۆ دەگرێت، بۆ کردەی نووسین دڵنەوایی لە بوونی خۆی، پێویستە بڕیارێک بدات، لە لایەکی دیکەوە کلوجە تر ئەم هەڵبژێرێت، خۆی لە تەک خوێنەرو دەقدا ئاشتبکاتەوە، لە یاخیبوونەوە خۆی ڕادەستی بەسەرهاتە تازە بکات، بەرکەوتنێ دیکە بکات چیرۆکە بنووسێت، جا با بزانین، چۆن وەک بوونێکی ئازاد لە چەسپاندنی بەهرەی چیرۆکنووسیدا ، بە کردارو بە کردوە چی دەبێنە، چۆن لە تەک ئەگەرەکانی تری بووندا، خۆی بە بوونێکی ترەوە پەیوەستدەکات، لە ناوکەی دەقدا هەڵوێستی خۆی جێگیردەکات، چۆن پێگەی خۆی دەستبژێری ئەوی تر، بە پێداویستی و ویست لە پەیوەندییەکدا بەرکەوتن لە تەک یەکدا دیاری دەکات.

2 – نیگەرانی و بەشاییەکانی بوون لە چیرۆکی یەکەم، کە بە وشەی ئەو شەوە دەسپێدەکات ئاماژەیەکی دیاری ڕابردووە، لە نێو شوێنکاتی بەسەرچوودایە، ئەو پەلینکردنەی نەکردایە نەی دەتوانی لە پاش ماوەیەکی زەمەنی نەزانراودا، کە نازانین چەندە، جارێکی تر لە شەوێکی دیاریکراودا، چاووگی هەستێکی نەزانراو دەیجوڵێنێ، حەز لە نووسین دەکات، لە پەیوەندییەکدا درک بە پڕکردنەوەی بەشاییەکانی بوونی دەکات، مانایەک، ئارەزووی نووسینی چیرۆکێک هەڵیدەگرێت، بەشایی و نیگەرانی لە چیرۆکی یەکەم نەبوویایە، چیرۆکی دووەم نە دەهاتە نووسین، کاتێ دەبینێ دەرەوشاوەی کچێک کە لە فریشتە دەچێت، بە نەرم ونیانی دەتە لای، بە ناچاری ناوی “بوکی دەریای”ی لێدەنێت، بەڵام ئەم هاتنەی “بوکی دەریا” ڕێکەوت نییە، پرۆژەیە، کەکێی کردارێکە، گەرانکاری هەڵدەگرێت، لە چوارچێوەی پرینسیپێکی سەرکی بووناگەری دەبزوێت، ئەویش گۆوتەزاکەی سارتەرە کە دەڵێت “بوونایەتی پێشگەری چی یایەتیە”4، واتا بووکی دەریا وەک ئەوەی هەیە، بییەوێت ببێت، یەکەمجار بوونی هەیە، پرۆژەو لە بارەی پرسی بوونەوە دازاینی هەیە، لە خود دا چاو هەڵدەهێنێ، لە پەیوەندییەکی نهێنی و نەبینراودا، لە نێوان شەوی چیرۆکی یەکەم و شەوێکی چیرۆکی دووەمدا، داگەڕان و چاودێری بارودۆخی چیرۆکنووسی کردووە، ئینجا بە پەلانێکی داڕێژراو، بەرکەوتنی لەتەکدا دروستکردووە، بەهێزە

نەزانراو لە دەرەوەی دەسەڵاتی مر□قدایە، ناوی خۆی خستەسەر زمانی چیرۆکنووس، دڵنیایە ئەو بەرکەوتن و بەرپرسیارییە، بە تەنیا لە نێو خۆیدا کزرنابێتەوە، بەڵکو کاریگەرییەکانی بۆ خودی چیرۆکنووس درێژ دەبێتەوە، لای وەرگریش ڕەنگدانەوەی خۆی دەبێت، بەم کردەیەش بە هەبوونێک ئومێدی بوونێک بۆ خۆی دەگێڕێتەوە، بەو پێیەی بوون بە کۆتایی ڕادەستبوون قایل نییە، هەنگاو بە هەنگاو دەزانێ چییدەکات، چییدەوێت، تەنیا بە کردار هیوای هەیە، بە ویست و هەڵبژاردن، بە کردار بوونی پەیوەندییەک، ئامادەبوونێک بە پەنهانی لە نێوان خۆی وڕەووف بێگەردی چیرۆکنووسدا داد□□ژ□ت، چەند مەبەستێ دەپێکێ، یەکەم لە ڕێگای نووسەرەوە بوونی خۆی دەسەلمێنێت، دووەم ل□ □ێگای بەسەرهاتی خۆیەوە بیڕۆکەی چیرۆکێک دەبەخشێ بە چیرۆکنووس، کە دڵنیایە نە لە ئێستادا هەیەتی، نە لە کاتی سۆسەکردنی ئەو ماوە نەزانراوەی نێوان هەردوو چیرۆک، مەودای نێوان یاخیبوون و ڕادەستبوون دا هەیبوو، هەردووکیان بە جووتە بەرژەوەندیەکی هاوبەش کۆیاندەکاتەوە، لە نێو دەقدا زیندوو دەبنەوە، خۆیان لەو تەنگژە ئۆنتۆلۆجیانە ڕزگار دەکەن کە بە ئامادەبوونی دەق هەست بە بوونی خۆیان دەکەن، هیچیان لە دەرەوەی دەق بە شێوەیەک لە شێوەکان هەست بە بوونی خۆیان ناکەن، لەسەرێکەوە “بوکی دەریا” تراژیدیای بەسەرهاتی خۆی نەکاتە بیرۆکەی چیرۆکێ، ئەوا دژەوابونێک لەتەک پەیامە بوونەگەرەکەیدا فەراهەمدەکات، وەک بکەرێک لە نێو دەقدا بەرکاری نامێنێ، لە نێو بوونی خۆیدا کزر دەبێتەوە، دەچێتە خانەی نەبوونەوە، نە دەق دەبێ، نە ڕووداو، نە جێگیربوون و بەرکەوتن و پەیوەندی لەگەڵ هەبوونەکانی تردا، نە لێکەوت و ڕەنگدانەوە و بیرۆکە و پرسیارکردن دەبێ، لەسەرەکەی دیکەوە ڕەووف بێگەردیش لە نەبوونی بیرۆکەی چیرۆکی “بوکی دەریا”دا، درک بە بوونی خۆی ناکات، ئەمە جگە لە بەشداریبوونی وەک کارەکتەر، هەبوونی ڕووداو لە ئێستای نووسیندا نووسەر، لە پەیوەندییەکدا بە دەقەوە گرێدەدات، لە داهاتووشدا بە دەقێکی کراوە، خوێنەر لە نێویدا نیشتەجێدەکات، لە سێ کوچکەی “نووسەر، دەق و خوێنەر” دا پەیامێکی ئۆنتۆلۆجی مرۆیی دیاریدەکات، ئەمە بێجگە لە کارلەیەکردنی نێوان هەبوونە جیاوازەکان، ڕەخساندنی پەیوەندی و دیالۆگ لە نێوانیاندا، ئەوەتانی جگە لە نووسەر، کەس “بووکی دەریا” نابینێ لەسۆنگەی ئەوەی بوونێکی فیزیکی نییە، قورسایی ڕۆحێکە، لە نێو عەوامدا تەرمایی جەستەیەکی مردووە، ، لە کۆمەڵگای چینایەتییدا، یەقدانەوەو پێشێلکردنی هەستە بە خەم و نەهامەتیەکانی چینێکی چەوساوەی دیار، هێمایەکی زەقە لە تەوێڵی ناشرینی مر□قایەتی، گەر زەوتکردنی مافی دایکایەتی نەبێت، لەقکردنی ناوو ناسنامە و

ئابرووی کەسێکە، هیچ تاوانێکی نییە، جگە لەوەی کچە، بە هۆکارێکی دەرەکی لە دەرەوەی خۆی دەکرێت بە سۆزانی، دیاردەی سۆزانی ئەنجامی ڕەنگدانەوەی نەخۆشییەکانی کۆمەڵە، نیشانەکانی لە داماوترین و هەژارترین کچ، دەردەچێت، لە کۆتاییدا بە مردن باجەکەی دەدات، تەماشانەکردنی سۆزانی وەک مرۆڤ، تەماشاکردنی بەچاوی تاوانەوە، سووککردنێکە بەرانبەری دەکرێ، هەروەها خۆ گێلکردن لێی، لە نەبوونی هۆشیارییەکی ڕەسنەوە سەرچاوەی گرتووە، مێگەل ئاسا نە پرسیار دروست دەکەن نە گومان، ئاوێنەیەکە سەرجەم ڕەنگە دزێوەکانی کۆمەڵگای لێوە دیارە، ئاوێنەیەکی ساف بوو، بە هۆشیارییەکی گەندەڵ و بۆگەن، بە چاوێکی خێچەوە، تەڵخ د□بینرێت، سزای سۆزانی دیارە، بەڵام هۆکار و تاوانکارانی دیارنین، سۆزانی لە کۆمەڵگادا وەک تاوانبار دیارە، بەڵام سزای پاڵنەرو بکەرەکانی بە هیچ شێوەیەک نە د□بینرێن، نە باس دەکرێن، مارکس لە شوێنێکدا دەڵێت "هۆشیاری لە دوو حاڵەتدا بۆگەن دەکات، یەکەم بینینی تاوان نەبینینی سزا، دووەم بینینی سزاو نەبینینی تاوان" هەڵبەت خۆ دەرخستنی "بوکی دەریا" وەک بوونێک، لە هەمان کاتدا دەرخستنی بوونی کەسایەتی چیرۆکنووس□یشە، نەک هەرئەوەندە، ڕەووف بێگەرد چەند لە کردەی نووسیندا، وەک بیسەر پێویستی بە گێڕانەوە بەسەرهاتی بووکی دەریا هەیە تا بیکات بە نووسین، دەق لە مردن ڕزگاربکات، "بوکی دەریا" ش بە هەمان ڕادە، پێویستی بە نووسینەوەی گێڕانەوەیەکی هونەری هەیە، تابتوانێت بە زیندووی لە نێو دەقێکی چیرۆکدا بمێنێت، گێڕانەوە بۆ هەردووکیان برابەشە، بات□□کی حاشاهەڵنەگری ژیانە، ڕۆڵان پارت لە شوێنێکدا دەڵێت " گێڕانەوە لە سەرانسەری ژیانی مرۆڤدایە، گێڕانەوە خۆی ژیانە"5 گێڕانەوە لە دوو دۆخدا دەبێتە مۆتیقی بەرکەوتنی بوون، یەکەم بوونی ڕاستەقینە گوێ دەگرێت، دەنووسێت، خودی چیرۆکنووسە، دووەم بوونی خەیاڵی، قسەیەک دەگێڕێتەوە، "بوکی دەریا"یە، لە شەوێکدا بوونی خۆی ئاشکرادەکات، بە ڕاشکاوانە دەڵێت سۆزانی بووم، لە هەمان کاتدا مرۆڤ دۆستی چیرۆکنووس لەتەک سۆزانیدا دەخاتەڕوو، کاتێک لە نووسینێکدا وتبووی" خۆزگە سۆنیا کە کچێکی سۆزانییە، لە "ڕۆمانی تاوان و سزا"ی دۆست□یقسکیدا کچم بووایە، یان خوشکم "چیرۆک، دووبارەکردنەوەی ئەم دەستە واژەیە لە لایەن "بوکی دەریا"وە، پێگری وەرگرێکە خود و واتا فەراهەمدەکات، وەڵامێکە ڕابردووی ئەم دەستەواژیە بە ئێستاوە گرێدەدات، لە پەیوەندیەکدا لێکچوانێک لەتەک بەسەرهاتی ڕۆمانی "تاوان و سزا"دا فەراهەمدەکات، ژیانی خۆی لە سۆنیادا بەدی دەکات، پێکهاتەکانی شوێنکاتی ڕابردوو لە ئێستادا، هەمان کارەسات و چیرۆک دووبارە دەکەنەوە، بەبێ گۆڕانکاریش ئاراستەی ئایندەی دەکات، کێشەو

تێڕوانینەکان هەر وەکوو خۆیان ماونەتەوە، لەم گۆشنیگایەوە، “بوکی دەریا” لەم ساتەوە، لەو دەستواژەیەدا خۆی دەخاتە جێی سەنیا، بەڵام بە کچ و خوشک تەماشا بکرێت، چۆن لە ڕێگای دەقەوە، ڕەهەندەکانی بوون، خەم خودی سەنیای بە ڕووی دنیادا کردەوە، ئەمیش بە هەمان شێوە لەگەڵ جیاوازی شوێنکاتدا، وەک کارەکتەرێکی سەرەکی، لە ڕێگای دەقەوە، لە ئێستای نووسیندا، خودی خۆی بە دنیا واڵا دەکات، لە پەیوەندییەکی دیکەدا دەروشاندنەوەی ناوەڕۆک بە جەستەی فۆڕمەوە هەڵدەگرێت، بەو ئومەدەی دنیاش، لە شوێنکاتەکدا بکرێتەوە، خۆی بە خودی ئەم واڵا بکات هایدگەر گووتەنی” شوێنکاتبوون ئەوەیە کە کرانەوەی خود بە ڕووی دنیادا هەڵگری، وەک چۆن کرانەوەی دنیا، ڕووی خود هەڵدەگرێ”6 گەر دەروشانەوە، کردنەوەی ناوەڕۆکی خودی “بوکی دەریا” بێت، ئەوا هەماهەنگی و پشتیوانی چیرۆکنووس، کەمەندکێشێکی میهرەبانە، باوکێکە، فۆرم و ناوەڕۆکێکی تازە لە جەستەی ئایندەی دەقدا هەڵدەگرێت، لە هەمان کاتدا لە ڕیچکەی وەرگرتنی دەقەکەی پیشووی نووسەرەوە کە لە شوینیکدا دەڵێت “سەنیای سەزانی کچم بووایە، یان خوشکم”چیرۆک”، “بوکی دەریا” کاتێ ئەم دەقە وەردەگرێت، لێکدانەوەی بە دەکات، بە شێوەیەکی جیاواز وەڵامدانەوەی بە دەبە، ستراتیژی دەق، لادانێک لە پێشبینەکانی ئەم و خوێنەر دا فەراهەمدەکات، تێڕوانیان دەگۆڕێت، مەودایەکی ئەستێتیکی بە بیروبۆچوونێکی نوێ دیاریدەکات، ئاسۆی پێشبینی وەرگر دەگۆڕێت، ئەو پێوەر سەسەلەجیانەی پێش خۆی لەق دەکات، کە بە لای زۆربەمانەوە خەوشێکی لۆژیکی و لادانە لە داب و نەریتە باوەکانی نەو خێزان ، ئەمەش بە ڕەگەزو باوەری ئاینی و ئاستی ڕۆشنبیرییەو بەندە، کەی ڕەهەندەکانی دەق لە کارکردنی خۆیدا، توانی لە نێوان دەق و ئاسۆی پێشبینی خوێنەردا، ڕۆڵی ئەرێنی ببینێ بە گۆڕینی ئاسۆی پێشبینی وەرگر، هۆکارێ بێت بۆ سەرخستنی ئەجیندای دەق، ئەوسا دەتوانێ پەرەیەکی نوێی هەڵدانەوە، مێژوویەک بنووسێ، هەرچەندە هەندێ خوێنەر لەبەر ڕۆشنای بیرکردنەوەدا ڕەنگە دەیەها ڕەهەندی دیکەیان هەبێت، پرسیاری تر بورووژێنن، وەڵام دانەوەی جیاوازیان هەبێت.

3 ــــ دووبارە گێڕانەوەی بەسەرهاتی ڕۆمانی “تاوان و سزای” دەستویفسکی تەنیا بەڵگەی ڕابردوو نییە، بەڵکو درێژبوونەی ئەو ژەندەریە، کە کۆمەڵە بەسەرهاتی لێکچووە لە ئێستادا ماوەتەوە، ئایندەش دیاریدەکات، ئەم مێژووە لە کۆمەڵگای جیاوازدا، ئاماژەیە بە بەرکەوتنی کۆمەڵە بوون، کە پابەندن بە گۆڕینی چارەنووسی هەندێ کەسەوە، ئەم بابەتە لە ئێستادا “بوکی دەریا” لە ڕێگای گێڕانەوەدا

گوزارشتی لێدەکات، وەک کەسێکی تراژیدی بووەتە قوربانی چارەنووسێک، دایکی بە ناچاری چاوی تێدا دەنوقێنێ، لەگەڵ نەرێتی باودا پارادۆکسە دروست دەکات، چۆن پابەندبوون بە ڕەوشت و بەهاو و تڕادیسیونی باو، ناوی کەسێتی دەپارێزێت، دنیایەکی دروستدەکات، بەهەمان شێوەش لادان و چاونووقاندن لێی دنیایی وێران دەکات، دادەبڕێت، بە تەنیا باجەکەی دەدات، ئەو دنیایە بە ئەو چیتر بوونی نابێت، بە تەنیا بەرپرسی هەرەسی دنیایەکە، ئیتر بوون خەونەکانی بەچییە، لە ناماقووڵەی میکانیزمی سات وسەوای لەش فرۆشیدا ئەتوانێت چیبێت، جگە لە ڕەشبینی چیی زیاتر هەڵدەگرێت، ئەم جۆرە ژیانە کە هەڵیبژاردووە، لێکەوتەی دەرکەوتەکانی فینۆمین و دیاردەکانی دەرەوەی خۆی بوو، هەژاری و نەداری بوو، ویستەکانی خۆی نەبوو، درککردن بە هیچ و پووچی، نەبوونەکە پێی بە کۆتاییەکی ناتەواو دەبات، لە بنەڕەتدا هەندە جار ژیان بەیاری ڕووداوی بە بنەما، ئەزموونی ناجێگیر و نەخوازراو دەستەبەردەکات، ئەو شتەی ئەزموونی دەکات، چ پاشاخانەکی نییە، کردەیەکی ڕاگوزەر نییە، شتێک نییە جگە لەو ساتەی تێیدایە، لەکۆیەکە لە نێوان ڕاگرتنی هەردوو بەرداشی خانەوادەکەی وخواپێداوەکان، قوربانییەکە، بەرپرسە چیی بەسەر دێ، چۆن خانەوادەکەی ڕزگاردەکات، ئەم بەر پرسیارییە بە تەنیا لای خۆی گیر نابێ، هەر بریارێک وەرگرێت، ڕەنگدانەوەی بەرکەوتنی ڕاستەوخۆی لەگەڵ ئەوانی تریشدا دەبێت، بە پلەی یەکەم، بە دایکی و براکانی باوکە قومارچییەکەی، لە نێوان بەرداشی دنیای چینایەتی توانا وبەرگری بەختی ئەوندەیە، وینگشتاین دەڵێت “کەسی خۆش بەخت و کەسی بەدبەخت لە دوو دنیای جیاوازدا دەژین “7، لێکەوتەی دنیای کەمتەرخەمی باوکی لە ئاستێکدایە، دەکرێ ببێتە پاساوی قایل بوونێکی ناچاری، تیامان و نارەحەتییەکی زۆری ئەگەرەکانی هەڵبژاردنی ژیانی، لە ئاکامدا بە چاوپۆشین لە تاوانە سەرەکییەکەی باوکی و لە بنبەستبوونی چارەنووسی ڕەشی خۆی کۆتایی دێ، لە ئاستێکی تردا هەست بە بێدەسەڵاتی دایکی و داڕمانی ڕەوشت و باهاکانی پەیوەندی خێزانی دەکات، تەشەرەدان ناڕەزایی لە هاوکێشەی ئەو جۆرە پەیوەندییە ئیفلیجە، کە دەیکات، کە دەیخوات، کە باجەکەی دەدات، باوکێکی نا بەرپرسی قومارچی، دایکێکی چەوساوەی بێدەسەڵات و بێلانە، کۆمەڵی مناڵی بێچارە و برسی بژێوی ژیانیان خستووەتە سەر کچەکەیان، بە لەش فرۆشی بژێوی ژیانیان دابین دەکات، لە ڕەسایەک دەتوانێت چیی بێت، لەوە زیاتر کە هەڵگری ڕەشبینی و ترسێکی گەورەیە، ناتوانێ دڵنیا بێت لەو دازاینەو شێوە ژیانە کە هەڵیبژاردووە، بە هیچ ئەگەرێک و بوونێک، ناتوانێ سەقامگیر بێت، ڕۆحێکی مردوو، جەستەیەکی زیندووی هەڵبژاردووە، ئەنجامی هەڵبژاردنی

ئەو نامۆبوونەی دوو ڕووەی ژیان، بەرپرسی شێوەی ژیان و ئیشەکەی، خەسڵەتی هەموو بوونەکی دیاریدەکات، پارەو پوولی دوو ساڵ بەرگری، شەونخوونی دایە دەستی دایکی و بڕیارە قورسی دا، بە قورسی گەڕێنەوەی پەیوەندی ئەوین، لە دابرانی جەستە، زیزبوون و یاخی بوونی زمانی ئەوین لە دابرانی جەستەدا، کارەساتە کۆچکردن و ڕەشبردنەوەی ئەوین لە نیشتیمانی جەستەدا، وەک لابردنی ناوەڕۆکە لە جەستەی دەقدا، چیتر وەک مەنەیەک بەرگە ناگرێت، خودی خاڵی کراو و چپکراو لە چەمکی دەداری، کە بە شێوەیەکی ئەنتەلەژی ئافرەت پێکهاتەو وێنەی ڕەسن و سروشتی خۆی تێدا دەبینێ، بەرانبەر بە دنیا دەیکاتەوە، مێژووی پەیوەندی ئەوینداری چارەنووسی بوونایەتی هەڵدەگرێت، لە سەنگەی ئەوەی ناتوانێ پەیوەندییەکی ئەوینداری و مرۆیی بهێنێتە دی، نابێتە ئەوەی بە کردەی ئەوین خود لە خۆی جیکاتەوە، ببێتە دەخوازە، لە شوێنێکدا خۆی بدۆزێتەوە، ببێت بە خۆی، جەستەی لاقەکراو لە ڕۆحی پاک و بێگەردیدا لەباربەریت، ئیتر جگە لە مردن، چ هۆکارو پاڵنەرێک هەیە بۆ ژیان، ژیانی تەنیایی بە پاڵپشتی ئەوینێکی ڕەسەن، زامێکە، خوێن بەربوونێکی ناوەکییە، لە جەستەی باوکسالارییدا یەقدەداتەوە، کاتەکەی هاتووە، بە مردنیش بێت دەبێت بەهای خۆی بگەڕێنێتەوە، سنووری دەستکردی باوکسالاری ببەزێنێ بە مردن ڕیسوای بکات مەولانا جەلالەدین ڕۆمی دەڵێت “هەر کەسێک دوورکەوتەوە لە سروشت و ڕەسەنایەتی، خۆی بەردەوام بە کاتێک دەگەڕێت، بوونی خۆی تێدا بگەڕێتەوە”8

4 – هەڵبژاردنی سیلڤنیگای مردن، وەک تاکە چارەسەرێکە بۆ کێشەکانی بوون، بگێڕێتەوەو چیرۆک ئاسا بەسەرهاتی خۆی دەگێڕێتەوە، باسی گەشتەکەی دەکات، چۆن پاکبووەتەوە، ئاوەزانی سروشتی دەریا و ڕووبار بووە، چۆن لە لایەن چەند بوکێکی دەریاوە، لەو دنیا تازەیەدا، بە خۆشەویستییەوە پێشوازی لێکراوە، پێشوەختەش، هەر ئەوانیش چاودێریان کردووە، فێریان کردووە بە قسەی دایکی بکات، لە دواجاردا بە مردن لە زۆرو ستەمی مرۆڤ ڕزگاریان کردوە، نازانێ ئەم گەشتە چەندی خایاندوە، خوێنەر لە کاتی خوێندنەوەی ئەم چیرۆکەدا، لەدوای ئەوەی بە چەند قۆناغێکدا تێدەپەڕێ، دەڵێ بە دەڵێ شوێن پێی دەقەکە هەڵدەگرێت، تا لە کۆتاییدا دەگاتە ئەوەی کۆتای دەق بە سەرەتایەکەیەوە دەبەستێ، واتا لە گشتەوە دەچێت بۆ بەش، لە چوارچێوەیەکدا بە گوێرەی ئەزموونی خۆی پارچەکانی دەق کۆدەکاتەوە، لە مەودایەکی ئەستەتیکی دا لە گۆشەنیگای بیرکردنەوەیەکدا، دەقەکە شێ دەکاتەوە، لە شوێنێکدا وەک خوێنەرێ بە ڕەهەندی جیاوازەکانی دەق دەگات، فۆرم و واتاکەی ئاشکرا دەکات، بەم کردەیەش

پەیوەندییەکی ئەدەبی فەراه□م□د□کات، وەک ئەو پەیوەندی و ئاوێتەبوونەی ڕەووف بێگەرد وەک خوێنەرێکی ڕاستەقینە، ڕۆشنبیری خۆی تێدا نمایشدەکات، کاتێ لە ڕۆمانی “تاوان و سزا”ی دۆستۆیڤیسکی دا لە کات و شوێنێکی دیاریکراودا، بە خوێندنەوەیەکی بەرهەمهێنانە دەقێکی کراوەی نوێ دروستدەکات، دەقێک سەرچاوەکەی ئاشکرایە، وەرگرەکەی دیارە، هەمیشە لە نوێ بوونەوەدا وەرگرەکانی تووشی سەرسامبوون دەکات، لەنێو ئالۆزی زۆری تێزی ئەو پرسیارانەی بەرۆکی دەق دەگرن، کەمترین وەڵامیان دەستدەکەوێت، بۆیە ناچارە پشت بە چەمکی میتا چیرۆک ببەستێ، کەخەسڵەتی خۆگێڕانەوە هەڵدەگرێت، گێڕانەوەی چیرۆکەکەی خۆی بە چیرۆکی یان ڕۆمانی دەرکی ئەنجامدەدەات، تەکنیکەکانی لە ئەزموونی خوودی بنووسەوە بەرجەستە دەبێت، خۆی لە دەرەوەی چیرۆکدا دەوەستێ، لە کاتی نووسینی چیرۆکدا، بە شێوازێکی ئۆتۆبیوگرافی بەسەرهاتی خۆی دەگێڕێتەوە، لە چ بارودۆخێکدا بووە، ئەم جۆرە چیرۆکە چیرۆک لەنێو چیرۆکدا باس دەکات، لە ڕووی پێکهاتەوە، سوود لە ئەفسانە وەردەگرێ، لە کردەی گێڕانەوەشدا نووسەر پێکهاتەیەکی ئەفسانەیی بەکاردەهێنێ، بەزۆری سوود لە چەمکی دەقئاوێزان دەبینێ، نووسەر لە دوو کەسایەتی خۆی دەنوێنێ، یەکەمیان کەسی ڕاستەقینەیە، ئەویتریان کەسی خەیاڵییە، یەکەم کەسی ڕاستەقینە، خودی چیرۆکنووس خۆیەتی، کەخوێندنەوەیەکی بەرهەمهێنی ڕۆمانی “تاوان و سزا”ی دۆستۆیڤیسکی” کردوە، هەر خۆیشی وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی، یەکەم بەرکەوتن و کارلێکردنی لەتەک دەقی ئەم ڕۆمانە لە نووسینێکدایە، کەسایەتی “بوکی دەریا” لەنێو چیرۆکەکەدا ئاماژەی بۆ دەکات دەڵێت “خۆزگە سۆنیا کە کچێکی سۆزانییە لە ڕۆمانی “تاوان و سزا”ی دۆستۆیڤیسکی دا کچم بوایە یان خوشکم”چیرۆک، دووەم چیرۆکی بەرهەمهاتوو “بوکی دەریا”یە، دیسانەوە بە بەرگێکی دیکەوە لە ڕێگای وەرگرتنی پێدراوەکان دەقی ڕۆمانی “تاوان و سزا”دا بەرهەمهاتووە، کارلێکردن و کاریگەری دەقەکەو نووسینەکەی پێشووی پێوە دیارە، ئاوێتەی بووە، دەقئاوێزانی ئەنجامداوە، جولی کریستیڤا دەڵێت “هەموو دەقێک بریتییە لە تابلۆیەک لە وەرگیراوەکان”9، شاراوە نییە بە کەسایەتی بوکی دەریا و بە وەرگرەکانی دەڵێت “ئەم چیرۆکە قفڵی نییە”چیرۆک، کاریگەری دەقی ئەم چیرۆکە ڕەنگە لە چەندین نووسینی تردا ڕەنگدانەوەی هەبێ، چەندەها دەقی تر بە دوای خۆیدا بێنێ، بە پێی شارازابوونی لە دنیای ئەدەب و ئەزموونی ڕۆشنبیری توانیویەتی واتایەکی تازە بە کرانەوەی دەقی “بوکی دەریا” ببخشێت، ئاسۆی پێشبینی وەرگرەکانیشی بگ□□□ی، ه□روه□ها وەک خوێنەرێکی بەرهمهێن، ئەم ئاوێتەبوونەی ڕەووف بێگەرد لەگەڵ دەقی باسکراودا نیشتجێبوونە لەنێو دەقدا، لە چەندین

شوێنی تردا، لە ژێر ناونیشانی دیکەدا، لە ئەفراندنی دەقێکی نوێ دا، لە شوێن و کاتی جیاوازدا دەردەکەوێتەوە، دووەم کەسی خەیاڵیە بەشداریکردنی کەسایەتی بووکی دەریا لە ڕێگای گەڕانەوەی گێکردنەوە، وەک نێرەرێک بەسەرهاتەکانی خۆی دەگوازێتەوە بۆ بۆنێراو کە چیرۆکنووس خۆیەتی، دەیکاتە نووسین بەڵام لە ڕاستیدا، ئایا کەسایەتی بووکی دەریا، وەک بوونێکی فیزیکی بوونی هەیە یان نییە! ئایا گەمەیەکی تکنیکی لە گێڕەدا نییە! نەبوونەکەی پەردەپۆش نەکراوە لە بوونێکی ئەفسانەییدا! ئایا ئەم هەبوونە ئەفسانییە وەک کۆدێک بەکارنەهاتووە، نووسەر لەنێو مێشکی خۆی دا، شوێنی خوێنەری پەنهانی پێبەخشیوە، خەسڵەتەکانی پێ هەڵگرتووە، یەکەم لەنێو خەیاڵدا دەبێ، دووەم لە پیادەکردنی ئەو بنیادەی کە پێویستە دەق هەیبی، لەگەڵ نووسەردا بەشدار دەبێ، سێهەم نێوەندەکە لەنێوان نووسەرو وەرگردا، ئاراستەکانی ناوەوەی دەق بەرجەستە دەکات* ئایا شتێکی سەیر نییە هەردووکیان بە جووتێ، واتا نووسەر وەک خوێنەرێکی ڕاستەقینەو “بوکی دەریا” وەک خوێنەرێ پەنهانی، لە ڕەنگدانەوەی “ڕۆمانی تاوان وسزا”دا، لە نووسینەوەی دەقێکی نوێدا هەماهەنگن، ئایا کەسایەتی “بوکی دەریا” دەنگی دووهەمی ڕەووف بێگەرد نییە، دەنگی خوێنەرێ پەنهانی ناگوازێتەوە بۆ نێو دەقی بەرهەمهاتوو، ئایا لە نێو ئەم دەقەدا، پەیام و کۆد کارلێیەک ناکەن، پەیوەندی ئەدەبی دروستناکەن، ئەو کۆدەی پەیامەکەی پێ نووسراوە، نابێتە پراکتیکێک، لەو ڕێگایەوە پەیامەکەی دەکاتە بوونێکی واقیعی و بەرجەستەکراو، نووسەر خۆی تێدا شاردووەتەوە پێشتریش ئاماژەمان پێی دا گووتمان لە دەرەوەیە، هەستی پێ ناکەین، جارێ وەک خوێنەرێ بەرهەمهێنی دەقە بەدیاردەکەوێت، جاری تریش ڕۆڵی خوێنەری پەنهان دەبینێ، لە بەیەک گەیشتنی هەردووکیان لە باکراوندێکدا نیشتەجێدەبن، ڕۆح دەخەنەوە بەر دەق سێ کووچکەی، نووسەر و دەق و خوێنەر تەواودەکەن.

گەلاوێژی 2021 کەرکوک

-____________

ژیدەرەکان

1 ـ هەرێم عوسمان ـ دامەزراندنی بنەمایەکی ئەنتۆلۆجی بۆ ڕەخنە ـ چاپخانەی چوارچرا ـ چاپی یەکەم ـ ساڵ 2018 ـ ل 35

2 ـ رەووف بێگەرد ـ چیرۆکی بووکی دەریا ـ گۆڤاری گەلاوێژی نوێ ـ سلێمانی بنکەی ڕووناکبیری گەلاوێژ تەڵی ناوەندی ڕۆشنگەری چاودێرـ ژمارەی 65 ـ ساڵ 2021 ـ ل 105

3 ـ فیدۆرۆ دۆستۆیڤیسکی ـ تاوان و سزا ـ رەووف بێگەرد ـ زنجیرە
ب□ڵاکراوەکانی غەزەل نووس ـ چاپی دوو ـ ساڵ□ 2014
4 ـ عبدالرحمان بدوی ـ دراسات فی الفلسفە الوجودیە ـ المۆسسە
العربیە للدراسات والنشر ـ بیروت ـ لبنان ـ الگلغە الاولی ـ السنە
1980 ـ ێ 262
5 ـ کاوان مەحەمەد پور ـ داکۆکی لە ڕۆمانیووس یان چی ئەقەومێ کە
کەس ئیتر چیرۆک نەگێڕێتەوە ـ دەنگەکان ـ ماڵپەری ئەنتەرنێت ـ ساڵ□
14 ـ 2 ـ 2018
6 ـ هەمان سەرچاوەی ژمارە ـ 3 ـ ل ـ 104
7 ــ پۆل ستراتێرن ــ ئایدیا ئاشنابوون بە کیرکەگۆر ــ لە
فارسییەوە، لوقمان رەئوف ـ شۆرش مستەفا ـ چاپخانەی کارۆ ـ ساڵ□
2013
8 ـ احلام مستغانمی ـ روایە، الاسود یلیق بک ـ نوفل ، هاشیت انگوان
ـ السنە 2012ـ ێ41

*ــ کاوان مەحەمەد پور ــ ژنە جنۆکەکانی شێمە حمــوو ل□ بەردەم
جنۆکەدا(کورتەیەک لەسەر چیرۆکی ژنە جنۆکەکانی شێمە حمووـ لە
نووسینی لەتیف هەڵمەت ـ دەنگەکان ـ ماڵپەری ئەنتەرنێت ـ ساڵ□ 29 ـ
1 ـ 2019
9 ـ کۆمەڵێک نووسەر ـ ئایدیا ئاشنابوون بە درێدا ـ سەرپەرشتیاری
پرۆژە ـ ئەنوەر حسێن ـ لوقمان رەئوف ـ چاپخانەی کارۆ ـ ل31
** ـ سوودم بینیووە لە: ئەرخەوان محەمەد عوبید ـ ئاوێتە بوون و
لێکدانەوە نالی بە نموونە ـ چاپخانەی کارۆ ـ چاپی یەکەم ـ ساڵ□
2013 کەرکوک ـ ل228 ـ

فلاشباک.. بەشی چواردە/ ستیڤان شەمزینی

لە دەفتەری بیرەوەریی رۆژانەوە

ستیڤان شەمزینی
بەشی چواردە

ئێستا کاتژمێر 11ی سەر لەبەیانییە، لە گازینۆ 2000 لە سەهۆڵەکە دانیشتووم، برادەران بلیارد دەکەن، منیش بیر دەکەمەوە. لە ناکاو شتێک هات بە مێشکمدا بینووسم، ئەوەتا دەفتەری رۆژانەم دەرهێناوە و وا دەنووسم "لە ئەم پێکەنینەی مندا خەمێکی قووڵ هەیە، هەموو خەندەکانم تەنیا رووپۆشی ئازارەکانمە، چاپلن و عەزیز نەسین بە کۆمیدیا گوزارشت لە خەمە ئینسانییەکان دەکەن. لە ناو قووڵایی ئەو قاقا و تریقانەوەی مندا، ئازارێک هەیە، برینێک هەیە کە هەرگیز ساڕێژ نابێت". بیرکردنەوەکەم پسا بە هاتوهاواری برادەران بۆ بلیارد و لە قووڵایی ئەم تەفکرینە هاتمە دەر.
ئێستا ئەمەوێ بێمە دەرەوە بۆ بارەگای حزب، هاوڕێیەکی کچ دوێنێ وەسفی زۆری کردم و هەمیشە بە "رێکی مارتن" بانگم دەکات، منیش حەزم لە گۆرانییەکەی "مارتن"ە بۆ مۆندیالی ئەمساڵ. هەرچەند بە بینینی ئەو هاوڕێیە ناچمە بارەگا، بەڵام دەخوازم ئەو هاوڕێیە ئەمڕۆ لەوێ بێت. بە هەرحاڵ ئەمڕۆ یەکێک لەو رۆژانەیە ئاستی رەشبینیم بە لوتکە بەرز بۆتەوە، لەوانەیە هیچ بارەمەترێک توانای پێوانەی ئەم رەشبینییەی نەبێت. ئەم کتێبەم کڕیوە بە دوو دینار "رێنیسانس" نووسینی کەمال مەزهەر. ئەمڕۆ خۆم بە خوێندنەوەی ئەو کتێبە تەرخان ئەکەم ئەگەر ژاوەژاوی ناو بارەگا بهێڵێت، دواتر نازانم بەرنامەم چییە، بەڵام حەزم لە پیاسەیەکی لای سەرا هەیە بە بەردەم محاجەرەکان و موناقەشەی ئێوارانی هاوڕێیان. خۆشحاڵ دەبم لەوێ فەرهاد فەرەج و برادەرانی تریش ببینم. هەرچەندە حزب حەزی لەم رەفتارەی من نییە.
هەمیشە سەرم لەسەر کتێب، هۆشم لای ئازارەکانی خەڵکە، نازانم بۆچی ئەرکێکی ئەخلاقیم لەسەر خۆم داناوە، داکۆکی لە مافی بەشخوراوان بکەم. ماوەیەکی زۆر سەرقاڵی رێکخستنی چەندان رێپێوان بووم بۆ خانەنشینان، ئەمەش بە هاوکاریی نوێنەری خانەنشینان کاک "خەلیل" و کاک "جەمال". چوونکە چەندان مانگە مووچەیان وەرنەگرتووە و لە هەلومەرجێکی سەختی بژێوییدان. بە هەرحاڵ یەکەمجارمە بەو راستەوخۆییە لەناو دنیای بەساڵاچوواندا رۆچم، دنیایەکە پڕ لە یادەوەریی و خۆشیی رابردوو. ئەمڕۆ تێگەیشتم پیر بەهێزی رابردووی خۆی ئەژی و گەنجیش بە ئایندەی. بەواتایەکی تر پیر لەناو یادەوەریی رابردوو وزە بە ژیان وەرئەگرێ،ـ گەنجیش بە چاوبڕینە داهاتوو گوڕ لە ژیان وەرئەگرێ.
شتێکی تر کە لە ناخەوە ئەمخوات، ئەو بێهیواییە بە خەڵک و حکوومەت و ئایندەی کوردستان بەم دروست بووە، ناکرێ لە دۆزەخی وڵاتەوە هەڵبێین بۆ بەهەشتە وەهمییەکەی سەرمایەداریی لە ئەوروپا. ناکرێ ئەم وڵاتە رادەستی دز و تۆڕە مافیاییەکان بکرێ، چۆنیان بوێ ئاوها

یاری بە مەشاعیری سێ ملیۆن کەس بکەن. ئێستا ئەو پرسیارەی لینین “چار چییە؟” لەهەموو کات زیاتر وەختەتی بوروژێنرێ. هیچ گەشبین نیم، لەسەر ئەو ئەقڵە دۆگمایە، لەسەر ئەو لۆمپنیزمە سیاسییە، لەسەر ئەو میکانیزمە نەشیاو و پڕ لە هەڵانە، لەسەر ئەو ستراتیجییە ئۆرسۆدۆکسییەی حزبی کۆمۆنیست، هیوا هەڵچنین، بۆ وەڵامی ئەو پرسیارە جیددییە!. چەمکی “ئەم دنیایە دەبێ بگۆڕدرێ” دروشمی حزبی کۆمۆنیستی کرێکاریی عێراقە، بەڵام چۆن، کێ، کەی دنیای خۆمان ئەگۆڕین؟ جارێ هیچ رووناکییەک لە ئاسۆوە دیار نییە. “هەڵگرتنی بەردی زل نیشانەی نەوەشاندیەتی”.

یار نامەیەکی بۆ ناردووم و لە کۆتایی نامەکەیدا نوسیویەتی تواومەتەوە بە نامەکەی پێشووت، بە تایبەت بەم دێڕە “وا تێمەگە لە ژیاندا هیچم نەکردووە چوونکە ئەگەر بە چەند چرکەیەکیش بووبێت عاشق بووم”. ئەو دەڵێشی نوسیبووەوە کە نووسیبووم “گەیشتوومە قۆناغێک لەسەروو عەشقەوە کەچی تۆ هێشتا هەر بێئاگایت”.

29-11-1998

تێبینی: ئەم بەشە لە لاپەڕە 48-51 کتێبی “فلاشباک”چاپ و بڵاوکراوەتەوە. کتێبەکەش لە سەرەتای ساڵی 2017 چاپ بووە